

Emma Donoghue

Wars van hokjes en etiketten

De Ierse schrijfster Emma Donoghue (40) past niet in een hokje, en dat wil ze graag zo houden. Het is geen geheim dat ze lesbisch is, maar ze schrijft niet alleen maar over de vrouwenliefde. Haar romans spelen zich net zo makkelijk af in het Victoriaanse Engeland als in het snelle, hedendaagse Dublin. Ze bestudeert lesbische verhalen uit de middeleeuwen, maar verdiepte zich ook in weblogs van stewardessen om inspiratie op te doen voor haar laatste boek. *Landen* is net in het Nederlands verschenen en om dat te vieren is Emma een paar dagen op tournee. *Zij aan Zij* ontmoet de schrijfster in misschien wel de mooiste roze boekhandel van de Lage Landen: 't Verschil in Antwerpen.

Emma groeide op in een huis vol boeken.

Met een vader die professor was in de literatuurgeschiedenis en een moeder die Engels doceerde, leerde Emma dat boeken het belangrijkste waren op de hele wereld. "Omdat ik mijn vaders naam op veel van die boeken zag staan, dacht ik als kind al dat ik dat ook wel zou kunnen, een boek schrijven. Vanaf mijn zevende schreef ik gedichten, heel slechte trouwens, en ik las boeken vanaf mijn vierde."

Het *Dagboek van Anne Frank* maakte een onuitwisbare indruk op de jonge Emma. "Niet eens zozeer de inhoud. Maar wel het idee dat een jong meisje, van wie nog nooit iemand gehoord had en die in haar eentje op haar kamer zat, zoiets moois kon schrijven, en dat dat na haar dood ook gepubliceerd werd. Ik hield ook van vreemde schrijfsters als Emily Dickinson, die zichzelf afzonderde van de buitenwereld om gedichten te schrijven."

Emma dacht als puber niet voor niets dat roem pas na de dood kon bestaan – ze kon zich simpelweg niet voorstellen dat je openlijk lesbisch kon zijn en tegelijkertijd grote literatuur kon schrijven. De

lesbische boeken die ze las – voornamelijk pulpromannetjes en moordmysteries – waren leuk om te lezen, maar niet erg inspirerend voor haar schrijfbambities. "Pas toen ik *De passie* van Jeanette Winterson las, kwam voor mij de doorbraak. Voor het eerst las ik een boek met een lesbische verhaallijn, dat tegelijk de hoogste vorm van kunst was." Op haar negentiende begon Emma te schrijven aan wat een paar jaar later haar eerste roman zou worden: *Geroerd*, een verhaal over een lesbische relatie. "Toen ik een contract voor dat boek had, moest ik wel bij iedereen uit de kast komen, anders zou het boek het voor mij gedaan hebben." De stap naar buiten was met het verschijnen van haar succesvolle debuut definitief: om deze lesbische schrijfster kon niemand meer heen.

Inmiddels zijn we vijftien jaar en een slordige tien boeken verder. In de boekhandel waar we zitten, ligt haar laatste boek, *Landen*, op grote stapels. Voor het verhaal over een liefdesrelatie tussen de Ierse stewardess Síle en de Canadese museummedewerker Jude putte

Emma uit eigen ervaring. Zelf beleefde ze een trans-Atlantische liefde met haar geliefde, Chris, met alle romantiek en ongemakken van dien. Na een paar jaar van wachten, smachten en lange vluchten, emigreerde Emma naar Canada – een schrijver kan immers overal schrijven. Dat is inmiddels twaalf jaar geleden, maar het boek heeft dan ook veel tijd nodig gehad om te rijpen. “Tijdens de vele uren die ik in die jaren doorbracht in vliegtuigen, treinen en op luchthavens, heb ik veel na kunnen denken over liefde op afstand, de voor- en nadelen van telefoongesprekken, en over hoe belangrijk de plek waar je woont voor je is. Er zit wel degelijk romantiek in zo'n relatie, want je kunt elkaar steeds weer op het vliegveld in de armen vallen. Over al die ervaringen wilde ik schrijven. Maar als je over autobiografisch materiaal schrijft, moet je extra hard werken om afstand te nemen van het verhaal. Zodat je er zeker van bent dat het goed in elkaar zit en ook voor andere mensen dan jezelf interessant is.”

Emma heeft Jude en Síle zo verschillend mogelijk gemaakt. Ze zijn allebei redelijk ongecompliceerd lesbisch, maar wonen op verschillende continenten, hebben totaal ander werk, ander soort vrienden, en een andere culturele achtergrond. Bovendien verschillen ze vijftien jaar in leeftijd. “Ik wilde een *post-closet* roman schrijven, want ook na de coming-out kun je met heel complexe problemen te maken krijgen. Síle is tegen de veertig en nog van een generatie die heel duidelijk en op een bepaald moment uit de kast moest komen. Voor Jude is dat anders: je zou haar kunnen zien als een typische *butch*, maar zij heeft zichzelf nooit zo in een hokje geplaatst. De jongere generatie heeft minder last van strikte scheidingen.”

Behalve de hartveroverende Jude en Síle komen in *Landen* nog meer kleurrijke personages voor. Zoals Rizla, de niet-helemaal-ex-vriend van Jude. “Rizla is mijn favoriete personage”, zegt Emma. “Ik denk dat heel veel lesbiennes een belangrijke man in hun leven hebben, vaak is dat een ex-partner. Mensen gaan er vaak vanuit dat de *femme* biseksueel is, maar ik denk dat juist veel *butches* een man in hun leven hebben.”

Landen is nog maar net in het Nederlands verschenen, maar inmiddels is er in het Engels alweer een volgend boek van Emma verschenen. *The Sealed Letter*, een verhaal over een echtscheidingszaak in het negentiende-eeuwse Engeland. Hoofdpersoon is de ongetrouwde, feministische journaliste en zakenvrouw Fido Faithful, hartsvriendin van Helen, die van haar man wil scheiden. De precieze aard van hun hechte vriendschap wordt, geheel volgens de Victoriaanse moraal, gedurende vrijwel het hele boek in het midden gelaten.

Emma houdt wel van die dubbelzinnigheid. “Door te schrijven over liefde tussen vrouwen in vroeger tijden, kan ik ontsnappen aan de vrij strikte categorieën die wij nu hanteren voor 'homo' en 'hetero'. Vroeger was dat allemaal veel troebeler. Mensen hadden vaak niet eens de woorden tot hun beschikking om 'dat soort dingen' te benoemen. Mensen beschouwden zichzelf ook niet als homo of hetero.” Emma heeft bovendien het idee dat lezers de liefde tussen vrouwen makkelijker accepteren als het in een ver verleden plaatsvindt. “Als er begeerte is tussen twee vrouwen in jurken, lang geleden, vinden mensen dat niet bedreigend en accepteren ze het als een vorm van liefde. Maar zodra die vrouwen spijkerbroeken dragen en piercings hebben, komt het te dichtbij. Lezers denken dan al snel dat het over een enge minderheid gaat en dat het boek niet voor hen is.”

Emma heeft de afgelopen jaren heel veel oude literatuur doorgespit op zoek naar lesbische verhalen. Verrassend genoeg komen die in alle tijden voor – zo vond ze vrolijke middeleeuwse verhalen waarin de liefde tussen vrouwen expliciet beschreven wordt. Emma is vooral enthousiast over de gepassioneerde vriendschappen tussen vrouwen

Ik denk dat juist veel *butches* een man in hun leven hebben

die in achttiende-eeuwse romans veelvuldig voorkomen. “Een typisch hoofdpersoon uit zo'n boek zegt dat ze een 'verdeeld hart' heeft: ze houdt van haar man en van haar vriendin. Zulke relaties worden van het begin af aan als driehoek opgebouwd; de vriendin kan haar begrijpen op een manier die voor haar man onmogelijk is.” Emma, die wars is van hokjes en etiketten, voelt zich in die wereld als een vis in het water.

Emma heeft samen met Chris twee kinderen van drie en zes jaar oud. Ze hemelt het moeder-zijn niet op. Naast alle liefde en tederheid die er tussen moeder en kind bestaat, brengen kinderen ook problemen met zich mee. “Toen al mijn lesbische vriendinnen zo ongeveer tegelijk baby's kregen, heb ik een korte documentaire over hen gemaakt. Daarin stelde ik vragen als: 'Wilde je eigenlijk wel kinderen?' en 'Welk verhaal vertel je je kinderen over hun afkomst?' Ik vind dat er vaak te eenzijdig en rooskleurig over lesbisch ouderschap wordt gesproken, vandaar die vervelende vragen. Sommige vrouwen zullen het vanzelfsprekend vinden dat je zowel ouder als lesbisch kan zijn, maar als je moeder wordt, verandert dat je identiteit. Als je niet meer meedoet aan al die lesbische evenementen en niet meer uitgaat, kun je gaan denken: *oh my god*, ben ik nog wel lesbisch?”

Voor Emma betekende het moederschap dat ze minder tijd kreeg om te schrijven en dat ze zich, vooral toen de kinderen nog kleiner waren, soms opgesloten voelde in haar huis. Deze ervaringen inspireerden haar om het boek *Room* te schrijven, dat volgend jaar moet uitkomen. Het gevoel opgesloten te zitten met haar kind vertaalde ze naar de extreme situatie van een vrouw die écht gevangen gehouden wordt door een psychopaat. Haar vijfjarige zoontje weet niet beter en denkt dat de kamer waar ze in zitten de hele wereld is. “In dat verhaal kon ik heel veel kwijt over de tederheid en de liefde tussen moeder en kind, maar ook over de claustrofobische kant van die relatie.”

Emma vertelt over de Vlaamse middeleeuwse kunst die ze eerder die dag in een museum in Antwerpen gezien heeft. “Ik vind al die schilderijen van Maria met haar kind heel ontroerend. Het is ongelooflijk hoe de subtiliteiten van de moeder-kind-relatie in die officiële, kerkelijke schilderijen zijn binnengeslopen. Soms kijken ze allebei verveeld, maar soms legt het kindje heel teder zijn hand in haar hals. Sinds ik zelf moeder ben, vergelijk ik mijn boeken ook met kinderen. Eerst groeien ze binnenin je, geleidelijk komen ze naar buiten, maar zijn nog heel dicht bij je. Dan laat je ze los in de grote wereld en hoop je dat ze vrienden maken en mensen gaan beïnvloeden.” ■

***Landen* van Emma Donoghue is verschenen bij uitgeverij LaVita Publishing. Het boek kost € 19,95 en is verkrijgbaar bij alle boekhandels in Nederland en België.**